

Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 25 października 2016 r., sygn. SK 71/13

Teza:

„Wprowadzenie analizowanego terminu jest przydatne i odpowiada tymczasowemu charakterowi ochrony udzielanej w postępowaniu zabezpieczającym, natomiast uniezależnienie jego upadku od dalszych czynności egzekucyjnych wierzyciela nie odpowiada celom postępowania zabezpieczającego. Obciążenie nieruchomości dłużnika hipoteką przymusową w postępowaniu zabezpieczającym służyć powinno wszakże osiągnięciu celu postępowania cywilnego oraz zapobiec utrudnieniu wykonania ostatecznego orzeczenia”¹.

1. Stan faktyczny sprawy

25 października 2016 r. Trybunał Konstytucyjny (TK) rozpoznał sprawę dotyczącą zasad zabezpieczania roszczeń. Przedmiotem zaskarżenia był art. 754¹ § 1 Ustawy z dnia 17 listopada 1964 r.

---

¹ Teza orzeczenia została wyodrębniona z treści uzasadnienia przez autora glosy.

- Kodeks postępowania cywilnego², który reguluje termin upadku zabezpieczenia, m.in. ustanowionego poprzez obciążenie nieruchomości obowiązanego hipoteką przymusową.

Skarżący, będąc wierzycielem spółki z o.o., uzyskał w marcu 2012 r. przed sądem okręgowym nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym. Skarżący, na podstawie nieprawomocnego nakazu zapłaty, opierając się na przepisie art. 492 § 1 k.p.c., uzyskał zabezpieczenie wierzytelności w postaci hipoteki przymusowej na nieruchomości dłużnika. W sierpniu 2012 r., niezwłocznie po doręczeniu pełnomocnikowi skarżącego nakazu zapłaty opatrzonego klauzulą wykonalności, ten wystąpił o wszczęcie egzekucji. Pomimo złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji, postanowieniem z marca 2013 r., Sąd Okręgowy (SO) w Kielcach, powołując się na przepis art. 754¹ § 1 k.p.c., stwierdził upadek zabezpieczenia przez obciążenie nieruchomości dłużnika hipoteką przymusową z dniem 21 sierpnia 2012 r.

Konsekwencją omawianego postanowienia Sądu Okręgowego w Kielcach był fakt, że wierzytelność objęta tytułem wykonawczym została na zasadach ogólnych objęta układem w postępowaniu upadłościowym dotyczącym wspomnianej spółki, co w rezultacie zniweczyło szanse skarżącego na pełne zaspokojenie jego wierzytelności. Skarżący wniósł zażalenie do Sądu Apelacyjnego (SA) w Krakowie, który jednak również stwierdził, że upadek zabezpieczenia, o którym mowa w art. 754¹ § 1 k.p.c., następuje z mocy prawa i jest uniezależniony od jakichkolwiek okoliczności prawnych lub faktycznych.

Skarżący w skierowanej do Trybunału skardze podniósł, że uregulowany w art. 754¹ § 1 k.p.c. przepis, zgodnie z którym zabezpieczenie upada po miesiącu od uprawomocnienia się orzeczenia uwzględniającego powództwo, niezależnie do podjętych przez uprawnionego czynności egzekucyjnych (nawet wówczas, gdy egzekucja z przedmiotu zabezpieczenia została już wszczęta), narusza jego prawo do sądu z art. 45 ust. 1 ustawy zasadniczej, a także prawo do własności z art. 64 ust. 1 tego aktu.

---

² Dz.U. nr 43, poz. 296 ze zm., dalej: k.p.c.

2. Zagadnienia wstępne

W pierwszej kolejności należy zaznaczyć, że Trybunał uznał, iż zaskarżony przepis w zakresie, w jakim odnosi się do zabezpieczenia przez obciążenie nieruchomości obowiązanej hipoteką przymusową, jest zgodny z zasadą poprawnej legislacji wywodzoną z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej³ oraz jest niezgodny z art. 64 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 oraz art. 45 ust. 1 tego aktu. Przed dokonaniem analizy merytorycznych wywodów składu orzekającego konieczne jest poczynienie krótkich uwag dotyczących zarzutu skarżącego, jakoby art. 754¹ k.p.c. naruszał zasadę prawa do sądu, gdyż analiza tego wzorca konstytucyjnego nie będzie stanowiła trzonu niniejszej glosy. Odnosząc się do zarzutu naruszenia art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że postępowanie zabezpieczające mieści się w szerokim konstytucyjnym rozumieniu sprawy, która obejmuje rozstrzygnięcie o prawach lub obowiązkach jakiegoś podmiotu na podstawie norm prawnych. Trybunał wskazał, że ustawodawca, wprowadzając termin, po upływie którego ustanowiona w postępowaniu zabezpieczającym hipoteka przymusowa wygasa z mocy ustawy, ograniczył prawo do sądu wierzyciela. Trybunał podkreślił, że w orzecznictwie konstytucyjnym przyjmuje się, iż elementem prawa do sądu jest gwarancja wykonania prawomocnego orzeczenia sądowego w postępowaniu egzekucyjnym. Wobec powyższego uznał, że bezwzględny charakter terminu, o którym mowa w zaskarżonym przepisie, oraz brak innych instytucji procesowych, które umożliwiłyby wierzycielowi zapobieżenie upadkowi zabezpieczenia i utracie pierwszeństwa hipotecznego, podważa sens ochrony sądowej udzielanej w postępowaniu zabezpieczającym, wobec czego rozwiązanie to jest niezgodne z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP.

Przepis art. 754¹ k.p.c. został wprowadzony nowelizacją z dnia 2 lipca 2004 r. w celu usunięcia występujących niejednokrotnie na gruncie stanu prawnego obowiązującego przed 5 lutego 2004 r. przypadków, gdy uprawniony nie składał przez długi czas wniosku

---

³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483 ze zm.), dalej: Konstytucja RP.

o wszczęcie egzekucji zabezpieczonego roszczenia albo prowadził egzekucję z innego mienia niż objęte zabezpieczeniem. Powodowało to niczym nieuzasadnione, nadmierne obciążenie obowiązane- go, przy jednoczesnym braku jednoznacznej podstawy prawnej do dochodzenia uchylecia albo zmiany udzielonego przez sąd zabezpieczenia⁴. Postępowanie zabezpieczające jest postępowaniem pomocniczym w stosunku do postępowania rozpoznawczego, ale również autonomicznym trybem dochodzenia roszczeń, systemem niezależnej i natychmiastowej, choć tymczasowej, ochrony prawnej udzielanej zainteresowanym podmiotom. Tymczasowy charakter ochrony prawnej stwarza więc potrzebę dokładnego określenia końca tej ochrony⁵.

W doktrynie art. 754¹ k.p.c. nie jest rozumiany jednolicie. Wyróżnić można dwa przeciwstawne stanowiska. Przedstawiciele pierwszego z nich uważają, że upadek zabezpieczenia nie nastąpi, jeżeli uprawniony w ciągu miesiąca od uprawomocnienia się orzeczenia złoży wniosek o wszczęcie egzekucji. Pogląd ten zbieżny jest z wyrażoną w materiałach legislacyjnych intencją prawodawcy⁶. Przedstawiciele doktryny opowiadający się za poglądem przeciwstawnym uważają natomiast, że upadek zabezpieczenia następuje niezależnie od wszczęcia postępowania egzekucyjnego⁷.

---

⁴ J. Jagieła, *Komentarz do art. 754¹ Kodeksu postępowania cywilnego*, [w:] K. Piasecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1–2, Warszawa 2016.

⁵ Szerzej na temat sposobów zakończenia postępowania zabezpieczającego zob. F. Zedler, *Upadek zabezpieczenia*, [w:] J. Gudowski, K. Weitz (red.), *Aurea praxi aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, t. 1, Warszawa 2011, s. 923–924

⁶ Tak m.in.: T. Ereciński, *Komentarz do art. 754¹ Kodeksu postępowania cywilnego*, [w:] T. Ereciński, J. Gudowski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 4: *Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające*, Warszawa 2016; I. Gil, *Komentarz do art. 754¹ Kodeksu postępowania cywilnego*, [w:] E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2016; J. Jagieła, op. cit.; Sejm RP, *Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, <[http://orka.sejm.gov.pl/Druki4ka.nsf/wgdruk/965/\\$file/965.PDF](http://orka.sejm.gov.pl/Druki4ka.nsf/wgdruk/965/$file/965.PDF)> [dostęp: 10.02.2017].

⁷ Tak m.in. M. Walasik, *Sposoby zabezpieczania roszczeń*, [w:] T. Ereciński (red.), *System prawa procesowego cywilnego. Postępowanie zabezpieczające*, t. 5, Warszawa 2016,

Trybunał jako punkt wyjścia do swoich rozważań przyjął drugą grupę prezentowanych powyżej poglądów, a więc tych, które kurczowo trzymają się literalnego brzmienia przepisu, ponieważ to właśnie ono przyjmowane jest w orzecznictwie sądów powszechnych⁸. Równie doniosłym faktem dla omawianej regulacji jest to, że nowelizacja ustawy o księgach wieczystych i hipotece z dnia 26 września 2009 r. zlikwidowała istniejący podział na hipotekę zwykłą oraz kaucyjną, wprowadzając tylko jeden rodzaj hipoteki. W związku z nową regulacją uprawniony po uzyskaniu tytułu wykonawczego nie ma możliwości przekształcenia hipoteki przymusowej na zabezpieczenie jako hipoteki kaucyjnej w hipotekę zwykłą, w związku z czym musi ona upaść po upływie miesiąca od uprawomocnienia się orzeczenia uwzględniającego roszczenie⁹.

Biorąc pod uwagę powyższe rozważania, trafne wydaje się oparcie skargi na wzorcach konstytucyjnych w postaci art. 45 ust. 1 oraz art. 64 ust. 1. Jak zostało wskazane w uzasadnieniu, problem konstytucyjny sprowadzał się w sprawie do pytania, czy uniezależnienie biegu terminu od dalszych czynności egzekucyjnych wierzyciela stanowi

---

s. 371–372; niekonsekwentnie: E. Stefańska, *Komentarz do art. 754¹ Kodeksu postępowania cywilnego*, [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2: *Art. 506–1217*, Warszawa 2015; Z. Woźniak, *Komentarz do art. 754¹ Kodeksu postępowania cywilnego*, [w:] J. Gołaczyński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, Warszawa 2012.

⁸ Tak m.in. postanowienie SO w Szczecinie z dnia 28 czerwca 2013 r., sygn. II Ca 246/13; postanowienie SA w Krakowie z dnia 17 kwietnia 2013 r., sygn. I ACz 727/13; postanowienie SA w Poznaniu z dnia 10 grudnia 2014 r., sygn. I ACz 1962/14; postanowienie SA w Krakowie z dnia 12 maja 2016 r., sygn. ACz 780/16. Wskazane orzeczenia opublikowane zostały na stronie <<https://orzeczenia.ms.gov.pl/>> [dostęp: 6.03.2017].

⁹ Szerzej S. Duda, *Glosa do uchwały SN z 18.10.2013 r., III CZP 64/13*, „Monitor Prawniczy” 2015, nr 24. Artykuł 108 ustawy o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 790) uchylony Ustawą z dnia 26 czerwca 2009 r. o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 131, poz. 1075) brzmiał: „Hipoteka kaucyjna może być zmieniona na hipotekę zwykłą, a hipoteka zwykła na kaucyjną. Do zmiany stosuje się odpowiednio przepisy o zmianie treści hipoteki. Zgoda osób, którym przysługują prawa z pierwszeństwem równym lub niższym, nie jest potrzebna. Zmiana hipoteki kaucyjnej na zwykłą nie wpływa na zakres zabezpieczenia odsetek i kosztów postępowania”.

nieproporcjonalną ingerencję w jego prawa majątkowe¹⁰. Zdaniem autora niniejszego opracowania problem ten sięgał znacznie głębiej, a mianowicie do pytania, czy wynikające z postulatu racjonalności prawodawcy założenie, że ten nigdy nie zamierza ustanowić przepisów, które prowadzą do absurdalnych konsekwencji, pozwalało w danej sytuacji na odstępianie od jasnego i komunikatywnego literalnego brzmienia przepisu¹¹.

3. Artykuł 64 ust. 3 Konstytucji RP a zasada proporcjonalności

Niesporne jest, że konstytucyjna ochrona prawa majątkowego wyrażona *expressis verbis* w art. 64 ust. 1 Konstytucji RP, oprócz ustanowienia obowiązku dla prawodawcy w postaci ustanowienia regulacji prawnych zabezpieczających efektywną ochronę prawa własności, obejmuje również zagwarantowanie możliwości jego efektywnej realizacji. Jak w uzasadnieniu wskazuje TK, naruszenie istoty prawa majątkowego chronionego w art. 64 Konstytucji RP występuje wtedy, gdy wprowadzone ograniczenia dotyczą podstawowych uprawnień składających się na treść określonego prawa i uniemożliwiają przez to prawo realizację funkcji, którą ma pełnić w porządku prawnym, lub w ogóle uniemożliwiają korzystanie z tego prawa. Zgodnie z utrwalonym na tle art. 31 ust. 3 Konstytucji RP orzecnictwem Trybunału Konstytucyjnego zarzut braku proporcjonalności wymaga udzielenia odpowiedzi na trzy pytania dotyczące analizowanej normy: 1. czy jest ona w stanie doprowadzić do zamierzonych przez ustawodawcę skutków (przydatność normy); 2. czy jest ona niezbędna (konieczna) dla ochrony interesu publicznego, z którym jest powiązana (konieczność podjęcia przez ustawodawcę działania); 3. czy jej efekty pozostają

---

¹⁰ Jak w swoim stanowisku wskazał Sejm RP, przepis art. 754¹ § 1 k.p.c. jest niezbędny dla ochrony praw i wolności osób trzecich (tj. dłużników), w związku z czym jest ograniczeniem rozumianym jako konstytucyjne w myśl art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

¹¹ Tak Z. Tobor, *W poszukiwaniu intencji prawodawcy*, Warszawa 2015, s. 149.

w proporcji do nałożonych przez nią na obywatela ciężarów lub ograniczeń (proporcjonalność *sensu stricto*)¹².

Z zasadą proporcjonalności ściśle związane jest pojęcie konieczności uzasadniającej ograniczenie wolności i praw. Kryterium „konieczności” zastosowania ograniczenia oznacza obowiązek ustawodawcy wyboru najmniej uciążliwego środka prowadzącego do założonego celu. Jeżeli więc ten sam cel możliwy jest do osiągnięcia przy zastosowaniu innego środka, nakładającego mniejsze ograniczenia praw i wolności jednostki, to zastosowanie przez ustawodawcę środka bardziej uciążliwego wykracza poza to, co konieczne, narusza więc konstytucję¹³. Niebagatelne znaczenie na gruncie uznania rozwiązania przewidzianego w art. 754¹ k.p.c. za godzące we wspomnianą zasadę proporcjonalności ma pogląd, z którym autor niniejszego opracowania całkowicie się zgadza, przypisujący hipotece przymusowej charakter jedynie środka zabezpieczającego, a nie egzekucyjnego, gdyż nie prowadzi ona bezpośrednio do zaspokojenia wierzyciela, ale jedynie służy zapewnieniu skutecznej egzekucji¹⁴.

W pierwszej kolejności wskazać należy, że obciążenie nieruchomości hipoteką przymusową nie ogranicza dłużnika w rozporządzaniu nieruchomością, wobec czego nie ma wątpliwości, iż wierzyciel – pomimo zakończenia postępowania sądowego – potrzebuje dalszej ochrony, aby wykonać orzeczenie uwzględniające jego roszczenie¹⁵. W orzeczeniu

---

¹² Zob. np. wyrok TK z dnia 13 marca 2007 r., sygn. K 8/07, OTK ZU 2007, nr 3/A, poz. 26.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Postępowanie egzekucyjne z nieruchomości nie jest wszczynane poprzez sam wpis hipoteki, lecz dopiero poprzez wniosek skierowany do organu egzekucyjnego. W nowszym orzecznictwie tak m.in. wyrok Sądu Najwyższego (SN) z dnia 21 sierpnia 2013 r., sygn. II CSK 17/13, OSNC 2014, nr 5, poz. 50, s. 77. Szerzej na temat rozbieżności w doktrynie i orzecznictwie odnośnie do charakteru hipoteki przymusowej zob. H. Ciepla, E. Balan-Gonciarz, *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece. Komentarz po nowelizacji prawa hipotecznego. Wzory wniosków o wpis. Wzory wpisów do księgi wieczystej*, Warszawa 2011, s. 168–169.

¹⁵ Nietrafnym w mniemaniu autora niniejszego opracowania argumentem jest powoływanie się na brzmienie art. 743 k.p.c., zgodnie z którym do wykonania postanowień o udzieleniu zabezpieczenia stosuje się przepisy o postępowaniu egzekucyjnym. Stosowanie to ma miejsce tylko w przypadku postanowień o udzieleniu zabezpieczenia

przyjęto przeważający w orzecznictwie sądów powszechnych pogląd¹⁶, zgodnie z którym nawet jeżeli wierzyciel złoży w terminie miesiąca wnioski o wszczęcie egzekucji, zabezpieczenie upadnie, a egzekucja stanie się bezprzedmiotowa. Trybunał zauważył, że w danym przypadku nie można ustanowić zakazu zbywania nieruchomości, gdyż ten może zostać jedynie na nieruchomości, która nie ma urządzonej księgi wieczystej lub której księga wieczysta zaginęła bądź uległa zniszczeniu (art. 747 pkt 3 k.p.c.). Jeden z podnoszonych przez Trybunał argumentów brzmi, że zaskarżony przepis nadmiernie ingeruje w prawa wierzyciela, gdyż ten nie jest chroniony przed zbyciem obciążonej hipoteką przymusową nieruchomości w trakcie postępowania sądowego lub tuż po jego zakończeniu. Trybunał zwraca jednak uwagę na fakt, że wierzyciel ma możliwość uzyskania tytułu przeciwko nowemu właścicielowi nieruchomości w oparciu o art. 788 k.p.c., jednak daje do zrozumienia, iż takie postępowanie, w przypadku upadku zabezpieczenia *ex lege*, może okazać się dla wierzyciela nieefektywne¹⁷.

Trybunał w uzasadnieniu wskazuje ponadto, że art. 754¹ § 1 k.p.c. stanowi nadmierne obciążenie wierzyciela wobec faktu, iż jedynym środkiem ochrony jego praw jest złożenie wniosku o wydłużenie terminu. Nie ulega wątpliwości, że taka sytuacja po zakończeniu sprawy i udzieleniu ochrony roszczeniom wierzyciela powinna stanowić wyjątek od zasady należytej staranności wierzyciela w ochronie jego praw podmiotowych, a ponadto nie daje pewności ani wierzycielowi, ani dłużnikowi.

---

podlegającego wykonaniu w drodze egzekucji, do których nie zalicza się postanowienie o zabezpieczeniu przez obciążenie nieruchomości obowiązanego hipoteką przymusową.

¹⁶ Zob. m.in. wyżej przywoływane: postanowienie SA w Poznaniu, sygn. I ACz 1962/14, oraz postanowienie SA w Krakowie, sygn. I ACz 780/16.

¹⁷ Na daleko idące konsekwencje zwrócił uwagę SA w Łodzi w wyroku z dnia 4 grudnia 2012 r., sygn. I ACA 905/12, stwierdzając, że upadek hipoteki przymusowej na mocy art. 754¹ § 1 stanowi podstawę pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności w całości lub w części na podstawie art. 840 § 1 pkt 1, gdy właściciel nieruchomości nie jest jednocześnie dłużnikiem osobistym, lecz wyłącznie rzeczowym, np. nabywcą nieruchomości obciążonej hipoteką przymusową po udzieleniu zabezpieczenia w ten sposób, gdyż przeczy zdarzeniu, na którym oparto wydanie klauzuli wykonalności. Orzeczenie opublikowane na stronie <<https://orzeczenia.ms.gov.pl/>> [dostęp: 6.03.2017].

Temu argumentowi nie sposób odmówić słuszności. Sąd może, oczywiście, wydać postanowienie, z mocy którego upadek zabezpieczenia nie nastąpi pomimo upływu miesięcznego terminu od uprawomocnienia się orzeczenia uwzględniającego roszczenie. Wynika to z treści art. 754¹ § 1 k.p.c. oraz art. 757 k.p.c., które określają chwilę upadku zabezpieczenia w razie uwzględnienia roszczenia, które podlegało zabezpieczeniu. Sąd może zatem zastrzec, że zabezpieczenie upadnie w razie zaistnienia określonego zdarzenia lub upływu określonego terminu.

Z przepisów art. 754¹ § 1 k.p.c. oraz art. 757 k.p.c. wynika, że sąd może określić okres obowiązywania zabezpieczenia odmienny od regulacji ustawowych. *In casu* sąd może zatem zdecydować, że zabezpieczenie upadnie jeszcze przed zakończeniem postępowania rozpoznawczego albo po jego zakończeniu i upływie terminów przewidzianych w tych przepisach. Jeżeli z postanowienia sądu wynika, że zabezpieczenie będzie trwało po prawomocnym zakończeniu postępowania, to takie zastrzeżenie będzie skuteczne tylko w razie wydania orzeczenia uwzględniającego zabezpieczone roszczenie. Jeżeli do tego nie dojdzie (np. gdy sąd oddali powództwo albo odrzuci pozew), to zabezpieczenie upadnie¹⁸. Okoliczność ta stanowiła już przedmiot rozważań Sądu Najwyższego, który wskazał, że upadek zabezpieczenia roszczenia pieniężnego następuje w terminie określonym w art. 754¹ k.p.c., liczonym od uprawomocnienia się orzeczenia uwzględniającego to roszczenie, chyba że sąd postanowi inaczej¹⁹. Nie zmienia to jednak faktu, że wymóg takiego zachowania godzi w zasadę proporcjonalności *sensu stricto*, gdyż nadmiernie obciąża wierzyciela, nie prowadząc przy tym do zwiększenia skuteczności egzekucji, a ponadto nie zmierza do zamierzonych przez prawodawcę skutków w postaci pewności stron postępowania.

Oczywiście, nadużyciem byłoby postrzeganie przepisu art. 754¹ § 1 k.p.c. jedynie w jego skrajnych przypadkach, gdyż pamiętać należy, że modelowym rozwiązaniem przewidywanym przez ten przepis jest

---

¹⁸ Szerzej M. Uliasz, *Komentarz do spraw z zakresu postępowania zabezpieczającego i egzekucyjnego*, Warszawa 2013, s. 91 i n.

¹⁹ Uchwała SN z dnia 18 października 2013 r., sygn. III CZP 64/13, OSNC 2014, nr 7-8, poz. 70, s. 38.

sytuacja, gdy wierzyciel w ciągu miesiąca składa wniosek o wszczęcie egzekucji. Wszczęcie egzekucji w tym terminie z mienia obowiązanego objętego zabezpieczeniem zapewni uprawnionemu zaspokojenie z tego mienia. Niesporne jest jednak, że postępowanie klauzulowe trwa niekiedy częściej, niż określa to art. 781¹ k.p.c., co zmusza wierzyciela do wystąpienia do sądu z wnioskiem o przedłużenie miesięcznego terminu, a to może nastąpić aż do momentu upadku zabezpieczenia²⁰. Jak zostało już wcześniej podniesione, Trybunał słusznie wskazał, że takie rozwiązanie stanowi nadmierne obciążenie wierzyciela.

Należy ubolewać, że w głosowanym orzeczeniu Trybunał Konstytucyjny nie zdecydował się na wydanie tzw. wyroku interpretacyjnego²¹. W opinii autora niniejszego opracowania ujęcie sentencji poprzez stwierdzenie, iż art. 754¹ rozumiany w ten sposób, że upadek zabezpieczenia nie następuje w terminie miesiąca od uprawomocnienia się orzeczenia, o ile w tym czasie wierzyciel złożył wniosek o wszczęcie postępowania egzekucyjnego, jest zgodny z art. 45 ust. 1 oraz art. 64 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, mogłoby przynieść same pozytywne efekty. Po pierwsze, osiągnięty zostałby najważniejszy cel, a mianowicie utrzymanie mocy obowiązującej przepisu i przyzwolenie na jego dalsze stosowanie, które nie doprowadzi do takiego wypaczenia jego rozumienia, które nadałoby mu treść sprzeczną z konstytucją²². Sądy powszechne, orzekając, interpretowałyby więc ten przepis zgodnie z intencją prawodawcy. Po wtóre, nie doprowadziłyby do konieczności derogacji przepisu z systemu prawa, nie zaistniałaby więc potrzeba odroczenia utraty mocy obowiązującej zaskarżonego przepisu powodująca niepotrzebne komplikacje²³.

²⁰ M. Romańska, O. Leśniak, *Postępowanie zabezpieczające*, Warszawa 2016, s. 159.

²¹ Rozumianego jako orzeczenie, które uznaje badany przepis za zgodny z konstytucją, ale pod warunkiem przyjęcia jego określonego rozumienia, bądź niezgodny z konstytucją, pod warunkiem jego określonego rozumienia. Szerzej J. Trzcziński, *Orzeczenie interpretacyjne Trybunału Konstytucyjnego*, „Państwo i Prawo” 2002, z. 1, s. 3–14. Odmienne: K. Pietrzykowski, *O tak zwanych „interpretacyjnych” wyrokach Trybunału Konstytucyjnego*, „Przegląd Sądowy” 2004, nr 3, s. 16 i n.

²² Tak wyrok TK z dnia 5 stycznia 1999 r., sygn. K 27/98, OTK 1999, nr 1, poz. 1.

²³ Poza rozważaniami pozostaje kwestia możliwości wznowienia postępowania cywilnego na podstawie wyroku interpretacyjnego. W tej kwestii zob.

4. Odroczenie utraty mocy obowiązującej art. 754¹ k.p.c.

W omawianym orzeczeniu Trybunał zdecydował się na skorzystanie z kompetencji przysługującej mu na mocy art. 190 ust. 3 Konstytucji RP i odroczył utratę mocy obowiązującej art. 754¹ k.p.c. w zakresie, w jakim odnosi się do zabezpieczenia przez obciążenie nieruchomości obowiązanego hipoteką przymusową o 18 miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku. Ma to o tyle istotne znaczenie, że ustalenie przez Trybunał w wyroku innego terminu utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego oznacza, iż orzeczenia zapadłe w okresie odroczenia nie podlegają wznowieniu na podstawie art. 401¹ k.p.c. Jak wskazał TK w uzasadnieniu, w okresie między ogłoszeniem tegoż wyroku a utratą mocy obowiązującej prawodawca zobowiązany jest dokonać zmiany prawa, aby zapewnić realizację wskazanych w tymże wyroku zasad konstytucyjnych. Prawodawca powinien albo wprowadzić odrębny od uregulowanego w art. 754¹ § 1 k.p.c. termin upadku zabezpieczenia przez obciążenie nieruchomości dłużnika hipoteką przymusową, albo inne rozwiązanie, które będzie uwzględniać specyfikę tego rodzaju zabezpieczenia, a jednocześnie pozostanie niesprzeczne w szczególności z przepisami ustawy o księgach wieczystych. Skorzystanie w tym przypadku przez Trybunał ze wspomnianego uprawnienia autor niniejszego opracowania ocenia negatywnie.

Skorzystanie z omawianej regulacji przez Trybunał to w każdej sytuacji problem dla sądów powszechnych. Czy w takim razie sąd rozpoznający sprawę nie powinien stosować niekonstytucyjnego przepisu, czy może jednak uznać, że stan prawny do momentu formalnej utraty mocy obowiązującej przepisu niekonstytucyjnego nie ulega zmianie, co nakazuje jego stosowanie? W większości przypadków nie okaże się pomocne także orzecznictwo Sądu Najwyższego, który raz stwierdza, że niestosowanie uznanego za niekonstytucyjny przepisu, którego derogację z systemu prawa odroczone, stanowiłoby

---

M. Pająkiewicz-Kremis, *Negatywne wyroki interpretacyjne Trybunału Konstytucyjnego jako podstawa wznowienia postępowania cywilnego – głos w dyskusji*, „Przegląd Sądowy” 2012, nr 3, s. 36 i n., wraz z powoływaną tam literaturą.

zaprzeczenie instytucji utraty mocy obowiązującej przepisu²⁴, innym zaś razem stwierdza, że uznanie przepisu za niekonstytucyjny prowadzi do zakazu jego stosowania niezależnie od wskazanego okresu utraty przez niego mocy obowiązującej²⁵.

W nowszym orzecznictwie Sądu Najwyższego można zauważyć tendencję do zezwalania składom orzekającym na pewną dyskrecyjność. W swoim postanowieniu z dnia 27 sierpnia 2015 r., sygn. III KO 32/15, Sąd Najwyższy stwierdził, że uznanie przepisu za niekonstytucyjny i odroczenie utraty jego mocy obowiązującej nie prowadzi do automatycznego zakazu lub nakazu jego stosowania w okresie odroczenia, lecz każdorazowo wymaga to indywidualnego rozstrzygnięcia²⁶. Stanowisko to, w myśl którego niekonstytucyjne przepisy powinny być stosowane, chyba że przeciwko temu przemawiają ważne wartości konstytucyjne, wydaje się słuszne i rozważne.

Jednak w tym konkretnym przypadku Sąd Najwyższy wyciągnął do sądów powszechnych pomocną dłoń. W swym postanowieniu z dnia 24 listopada 2016 r. uznał, że po stwierdzeniu niezgodności art. 754¹ § 1 k.p.c. z Konstytucją RP w zakresie, w jakim odnosi się do zabezpieczenia przez obciążenie nieruchomości obowiązanego hipoteką przymusową i odroczeniu utraty jego mocy, sąd może – z urzędu lub na wniosek – wydłużyć lub skrócić termin ustanowiony w tym przepisie, a także odmiennie określić jego początek albo posłużyć się kombinacją oznaczonego przez sąd terminu i warunku, którego spełnienie się zależy od postawy uprawnionego. Sąd powinien kierować się przy tym efektywnością zabezpieczenia, treścią art. 730¹ § 3 k.p.c. oraz tymczasowym charakterem zabezpieczenia roszczeń²⁷.

Owa regulacja dotyczy również dużo głębszego problemu, jakim jest uwarunkowanie skargi konstytucyjnej w polskim systemie

---

²⁴ Zob. M. Florczak-Wątor, *Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego i ich skutki prawne*, Poznań 2006, s. 117 i n.

²⁵ Zob. wyrok SN z dnia 24 stycznia 2006 r., sygn. I PK 116/05, OSNAPiUS 2006, nr 23–24, poz. 353, s. 995.

²⁶ Zob. postanowienie SN z dnia 17 sierpnia 2015 r., sygn. III KO 32/15, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2015, nr 10, poz. 11.

²⁷ Zob. postanowienie SN z dnia 24 listopada 2016 r., sygn. V CZ 86/16, Biul. SN 2017, nr 1.

prawnym. Nie czas tu i miejsce na obszernie rozważania dotyczące skuteczności skargi konstytucyjnej, dlatego zaprezentowanych zostanie jedynie kilka uwag na wskazany temat. Truizmem jest twierdzenie, że skarga konstytucyjna służyć ma ochronie obywatela, gdy żaden z uprawnionych podmiotów nie wystąpi do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie konstytucyjności lub legalności aktu normatywnego, ponadto TK nie wykona tej czynności, jeśli żaden sąd nie przedstawi mu pytania prawnego. Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego, bez względu na to, czy zostało wydane w postępowaniu wszczętym pytaniem prawnym, wnioskiem czy skargą konstytucyjną, ma moc powszechnie obowiązującą, a więc oddziałuje na wszelkie toczące się w chwili jego ogłoszenia postępowania sądowe i administracyjne. Fundamentalnego znaczenie nabiera tu art. 190 ust. 4 Konstytucji RP, w którym zawarte jest prawo do wznowienia postępowania w konsekwencji stwierdzenia przez TK niezgodności z konstytucją aktu normatywnego, na podstawie którego zostało wydane prawomocne orzeczenie sądowe, ostateczna decyzja administracyjna lub rozstrzygnięcie w innych sprawach. Realizacja prawa do wznowienia postępowania następuje w formie określonej w przepisach ustawowych właściwych dla danego postępowania²⁸. Na gruncie postępowania cywilnego system unormowań regulujących możliwy zakres ingerencji w sferę prawomocnych orzeczeń sądowych w związku z uznaniem przez Trybunał Konstytucyjny przepisu za niezgodny z konstytucją tworzy przepis art. 401¹ k.p.c. wraz z art. 399 § 2, art. 403 § 4 i art. 416¹ k.p.c. Jednakże ustalenie przez Trybunał w wyroku innego terminu utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego oznacza, że orzeczenia zapadłe w tym okresie odroczenia nie podlegają wznowieniu na podstawie art. 401¹ k.p.c., a więc strona (o ile Trybunał w danym przypadku

---

²⁸ W wyroku z dnia 1 września 2006 r., sygn. SK 14/05, OTK ZU 2006, nr 8A, poz. 97, Trybunał wskazał, że wobec uwzględnienia skargi konstytucyjnej odroczenie terminu utraty mocy obowiązującej nie stoi na przeszkodzie realizacji praw skarżących określonych w art. 190 ust. 4 Konstytucji RP. Jak trafnie wskazuje się jednak w literaturze, odroczenie w postępowaniu skargowym powoduje szczególnie wyraźny dysonans pomiędzy charakterem środka prawnego a jego skutkami dla skarżącego, por. A. Łabno, *Skarga konstytucyjna jako środek ochrony praw człowieka. Przyczynek do dyskusji*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2012, nr 4.

nie zastosował „indywidualnego przywileju korzyści”) pozbawiona będzie prawa do wznowienia postępowania w oparciu o przepisy procedury cywilnej²⁹.

Podsumowanie

De lege ferenda ustawodawca dokonać może poprawy istniejącego stanu prawnego na kilka sposobów. Pierwszym z nich jest zmienienie art. 754¹ § 2 k.p.c. poprzez objęcie jego zakresem także art. 747 pkt 2 k.p.c. Jak zwraca się jednak uwagę w doktrynie, sformułowanie „dalsze czynności egzekucyjne” również uznawane jest za nieprecyzyjne i powodujące nieporozumienia³⁰. Dlatego innym rozwiązaniem mogłoby być uregulowanie § 1 zaskarżonego artykułu w sposób kaskadowy, tj. postawienia wymogu złożenia wniosku o nadanie klauzuli wykonalności w terminie 2 tygodni od zasądzenia roszczenia, a następnie w terminie miesiąca od uzyskania klauzuli złożenia wniosku do komornika o wszczęcie egzekucji. Takie rozwiązanie wciąż ochraniałoby dłużników przed zbyt długim odwiekaniem przez wierzycieli decyzji o wszczęciu egzekucji, a jednocześnie nie doprowadzałoby do kuriozalnych sytuacji, gdy zabezpieczenie upada w związku z tym, że tytuł wykonawczy nie został wierzycielowi doręczony w terminie. W piśmiennictwie słusznie wskazuje się też, że poprawa przepisów ustawy o księgach wieczystych i hipotece również mogłaby rozwiązać problemy związane ze stosowaniem art. 754¹ § 1 k.p.c. Autorzy zauważają, że poprzednie rozwiązanie, pozwalające na zmianę hipoteki przymusowej kaucyjnej na hipotekę przymusową zwykłą, które w konsekwencji doprowadzało do dalszego istnienia hipoteki wpisanej na rzecz uprawnionego z daty pierwotnego jej wpisu (z tym że była to już hipoteka zwykła

---

²⁹ Zob. M. Kłos, *Komentarz do art. 401¹ Kodeksu postępowania cywilnego*, [w:] K. Piasiecki (red.), op. cit., t. 2: *Komentarz. Art. 367–729*, i przywoływane tam orzecznictwo. Odrębną kwestią jest w takiej sytuacji przywilej indywidualnej korzyści, o którym szerzej A. Łabno, op. cit., s. 53 i n.

³⁰ Zob. np. E. Stefańska, op. cit.

ustanowiona na podstawie uzyskanego tytułu wykonawczego, która nie upadała w terminie z art. 754¹ § 1 k.p.c.), było dla wierzyciela znacznie korzystniejsze³¹.

Rekapitulując poczynione rozważania, całą bogatą i różnorodną argumentację TK w uzasadnieniu głosowanego orzeczenia należy uznać za jak najbardziej słuszną i godną uwagi. Trybunał w uzasadnieniu podaje argumenty, z których większość przekonuje do słuszności podjętego przezeń rozstrzygnięcia. Zastanowienia jednak wymaga to, czy tak znaczna ingerencja w przepisy faktycznie była konieczna. Nie ulega wątpliwości, że rozumienie przepisu art. 754¹ § 1, jakie proponuje część doktryny, jako brak upadku zabezpieczenia w sytuacji wystąpienia z wnioskiem o wszczęcie egzekucji w terminie miesiąca, pozwala na odpowiednie wyważenie interesów zarówno wierzyciela, jak i dłużnika. W takim przypadku aktywność dbającego o swoje interesy wierzyciela honorowana jest poprzez trwanie zabezpieczenia, natomiast tak skonstruowane przepisy wciąż chronią dłużnika przed nadmiernym zwlekaniem wierzyciela przed wszczęciem egzekucji.

Commentary on the judgment of the Constitutional Tribunal of October 25, 2016, ref. SK 71/13

Summary

In the commented ruling the Constitutional Tribunal claimed the lawmaker improperly balanced the protection of the rights of the creditor and the debtor with regard to establishing collateral by encumbering the real estate with compulsory mortgage. The article contains the analysis of the ruling of the Constitutional Tribunal as well as related instruments set forth in art. 754¹ § 1 Code of Civil Procedure, and possible solutions to the presented problem.

---

³¹ Tak. S. Duda, *Termin upadku zabezpieczenia roszczenia pieniężnego zabezpieczonego poprzez obciążenie nieruchomości obowiązanego hipoteką przymusową*, „Palestra” 2016, nr 4, s. 52 i n.